

Stadsmens III

Niet de literatuur in Utrecht, maar Utrecht in de literatuur is het onderwerp van de rubriek 'Stadsmens'. In aflevering 3 staat Pieter Stastok uit de *Camera obscura* centraal.

door Fabian R.W. Stolk

In het verhaal 'De familie Stastok', in de *Camera obscura*, uit 1839, schetst de ik-verteller, Hildebrand geheten, een bezoek aan 'het kleine stadje D' en vooral aan het aldaar wonende gezin van zijn oom, de heer Stastok sr.. Het verhaal doet zijn best om geen fictief verhaal te lijken maar een nauwkeurig verslag van een reeks werkelijke gebeurtenissen of voorvallen. Dat effect van echtheid probeert de auteur te bewerkstelligen door veel realistische beschrijvingen van mensen en huizen en gebruiken en gebruiksvoorwerpen te geven en ook door eigenaardigheden uit de spreektaal vrij precies in schrijftaal weer te geven.

De ik-verteller heeft dezelfde naam als de auteur van het verhaal; dat geeft het de schijn van een autobiografisch verslag. Deze Hildebrand wordt te D (waar Delft model voor kan hebben gestaan) van de diligence gehaald door een 'mannelijke, dat [...] zijn opvoeding waarschijnlijk in een weeshuis begonnen [had] en [...] nu bezig [was] haar in een diaconiehuis te voltooien'. Dat mannetje zegt bijvoorbeeld: 'Is uwé meheer Willebram, als ik vragen mag?' In die tijd was 'uwé' de kleinburgerlijke, deftig bedoelde vorm van 'u', een aanspreekvorm die was afgeleid van de schrijfwijze 'U.E.' die 'Uwe Edelheid' betekent (vandaar dat wij nu nog steeds in verwarring verkeren of we 'U is' of 'U bent', 'U heeft' of 'U hebt' moeten zeggen; dit terzijde). Dat de auteur overigens in werkelijkheid niet Hildebrand heette, maar Nicolaas Beets, maakt het spel met werkelijkheid en fictie weer een tikje interessanter.

In het verhaal speelt Hildebrands neef Pieter geen fraaie, maar verhaaltechnisch gezien wel een voorname rol: als er iets mis moet gaan, zorgt Pieter daar wel voor, zeker waar het gaat om kroegjool of *daten*. Het jongmens is een faliekante mislukking. Op beide terreinen biedt Hildebrand hem welwillend en superieur en succesvol, en nogal neerbuigend, zijn hulp en bijstand.

Probleem hierbij is, zeker in het kader van het periodiek *De Utrechtse Boekhouder*, dat Pieter, weliswaar woonachtig te D, studeert te Utrecht. Of, zoals Hildebrand dat zegt: 'Mijn neef Pieter studeerde te Utrecht in de rechten'. Opmerkelijk is dat Hildebrand (de verteller of de auteur) niet probeert te verhullen waar Pieter zijn academische vorming geniet; hier geen poging tot veralgemening zoals in de aanduiding van het stadje waar het verhaal gesitueerd is. Toegegeven: een mededeling dat Pieter 'te U studeert in de rechten' zou ook de toenmalige lezer niet voor grote raadsels hebben geplaatst: zoveel universiteitssteden beginnend met een U waren er ook anno 1839 niet in Nederland. Maar toch, het staat er nu wel heel duidelijk: Utrecht.

En dat terwijl die Pieter duidelijk verzonnen, in ieder geval vermomd is, want zijn achternaam, Stastok, is alles behalve ontleend aan de registers van de burgerlijke stand. Een

piepkleine steekproef in het digitale telefoonboek van drie universiteitssteden – waarover Hildebrand destijds niet kon beschikken, zelfs niet over een analogoos telefoonboek – leverde me geen enkele *hit* op. Die achternaam duidt erop dat Pieter de jongere alles behalve dynamisch is, fysiek, intellectueel, moreel of sociaal; dito geldt voor zijn familie.

Hildebrand had voor zijn bezoek al 'bij onderscheidene gelegenheden aan onderscheidene studenten van onderscheidene faculteiten' gevraagd of men Pieter kende, maar steeds bot gevangen. En ten overvloede noemt hij zijn neef nóg een keer: 'den Utrechtschen student'. Deze zou Hildebrand bij de diligence hebben opgewacht, maar dat was meteen al zijn eerste miskleun. De kennismaking van Hildebrand met zijn neef is frappant:

(Jo Spier)

Had ik tot nog toe niet de minste notie van mijn heer en neef gehad, zoodra hij de kamer binnenkwam kende ik hem door en door. Zijn geheele voorkomen sprak collegehouden uit; zijn geheele lichaam dicteerde dictaten. De bleeke kleur, het gebogen hoofd, de stalen bril, de theedoekige das, de sluitjas met dubbele borst, de horlogesleutel, de niet nauwe en niet wijde pantalon, de verschoende laarzen, de floretten handschoenen, de zwarte kapelaansrotting met twee nuffige kwastjes – alles deed den student zien, die van het academieleven niets kent dan de collegekamers en de thé's der professoren; van de studenten, geen andere dan zijn stadgenooten en de senatoren, die hem ontgroend hebben; van de burgers, niemand dan zijn hospita; den student, die een kleur krijgt als hij twee, en een straat omloopt als hij een partijtje van zes studenten tegenkomt; den student, die er over klaagt dat er zoo weinig studenten-broederschap is, en niet weet dat er studenten-vreugd bestaat; den student, die een dispuut zou willen oprichten, waarvan niemand lid zou willen wezen; die van den kok dagelijks vijf borden eten krijgt: één, gesneden vleesch, één, ingemaakte postelein, één, dito andijvie, één, opgekookte aardappels, en één, rijst met bessennat, omdat hij den moed niet heeft zich aan een tafel te doen voorstellen; den student, die in de sociëteit duizend angsten uitstaat dat iemand om de courant zal vragen, waar hij zich achter verbergt, en wiens naam de andere studenten voor 't eerst hooren, als zij toevallig op 't college zijn daar hij afgeroepen wordt om te respondeeren. – Zulk een student was zonder twijfel mijn onbekende neef Pieter Stastok.

Hildebrand weet zonder spoor van twijfel met één blik wat voor vlees hij in de kuip heeft: dat van een stoffige, niet bijster intelligente *nerd*. Die snelle karakterisering verraadt de superioriteit van Hildebrands sociaal-cultureel analytische blik; óf ze verraadt dat Pieter Stastok niet een echt mens, maar een type is. En in dat laatste geval wordt de aanduiding 'Utrechtschen student' voor een docent aan de Utrechtse universiteit als ondergetekende, schrijvend in een Utrechts periodiek, extra pijnlijk in deze duistere tijden van ziedende

bezuinigingen en overheidsdwang tot universitaire profilering.

Het kan nog erger, want ook Hildebrand is student, zij het aan een andere faculteit dan Pieter, en meer nog: aan een andere universiteit, namelijk die van Leiden. Dat is vragen om onenigheid, want Hildebrand zegt erbij: 'ik ben nooit zoo zeer Leidsch student geweest, dat ik niet altijd gaarne dronk op de harmonie tusschen de zusteracademiën, een toast, die immer gedronken wordt, waar Utrechtsche en Leidsche studenten bijeen zijn, maar die men evenwel niet te druk moet herhalen om geen twist te krijgen.'

Hildebrand – en nu bedoel ik Beets – was een heel ander type dan Stastok. Hij had in Leiden gestudeerd, theologie, van 1833 tot 1839. Hij kwam, naar de maatstaven van zijn tijd, zeker niet in aanmerking voor een langstudeerders-

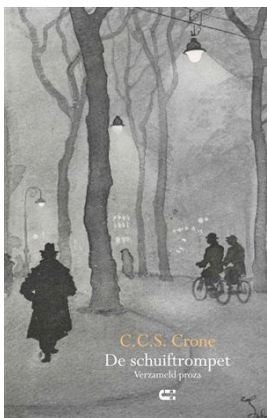
boete, terwijl hij toch, voordat de *Camera obscura* in 1839 verscheen, al tientallen literaire publicaties op zijn naam had staan en lid was van een geanimeerde rederijkerskamer, waartoe ook mensen als Hasebroek behoorden en Kneppelhout. Deze laatste publiceerde onder het pseudoniem Klikspan vanaf 1839 zijn fysiologische schetsen *Studenten-typen*, waarbij hij onder andere de volgende typen onderscheidt: de student-Leydenaar, de jurist-literator, de klaplooper, de diplomaat, de student-auteur en de aflegger (die de studie verlaat zonder diploma maar vaak wel met schandaal). Om kort te gaan: de duffe *nerd* zit er niet bij. Die was kennelijk alleen in Utrecht te vinden.

Maar dat was ver weg in de negentiende eeuw.

In of uit de pen – 1

Herdruk van C.C.S. Crones verzameld werk presentatie op 11 maart 2012

Al jaren is het befaamde boek *De schuiftrompet* van C.C.S. Crone niet meer herdrukt. Dat verzuim wordt nu goedge maakt met een heruitgave bij Uitgeverij IJzer. De feestelijke

presentatie vindt plaats op zondag 11 maart a.s. om 15.00 u. in Salon Saffier (toegang gratis, reserveren noodzakelijk!). Op het programma staan o.a. de aanbidding van de eerste exemplaren aan bijzondere gasten, een korte voordracht uit Crones werk en vertoning van beeldmateriaal.

Het boek, dat mede tot stand kwam dankzij een bijdrage uit de Utrechtse Croneprijs 2010 voor Guillaume van der Graft, is gestoken in een schitterend omslag: het

oorspronkelijke frontispies bij de allereerste uitgave uit 1947. De maker daarvan is C. Icke.

C.C.S. Crone, *De schuiftrompet*. Utrecht: IJzer, 2012. ISBN 9789086840779, 208 blz., € 18,50.

Kloos' sonnetten uit Utrecht

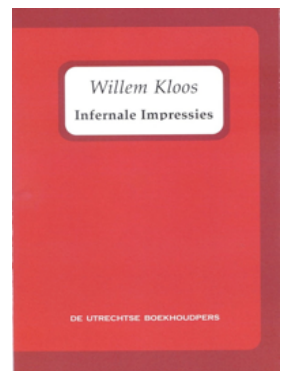
Ter gelegenheid van het Tachtigersweekend in Salon Saffier werd op 10 februari het eerste deeltje van *De Utrechtse Boekhoudpers*, *Infernale Impressies* van Willem Kloos, aan Klooskenner Charles Vergeer aangeboden. Kloos schreef deze 'horribele' sonnettencyclus tijdens zijn verblijf in 1895-96 in wat later het Willem Arntsz Huis heette. Ze weerspiegelen zijn ervaringen in de inrichtingen waarin hij tot dan verbleven had wegens paranoia gekoppeld aan verregaande drankzucht. De cyclus is in facsimile naar de eerste publicatie in

De Nieuwe Gids van 1896 afgedrukt. Het nawoord gaat vergezeld van enkele illustraties.

De Utrechtse Boekhoudpers is een nieuwe serie aan Utrecht gerelateerde boekjes, dat naast *De Utrechtse Boekhouder* bij uitgeverij Salon Saffier verschijnt. Meerdere deeltjes zijn in voorbereiding.

Infernale Impressies, verschenen in een oplaag van vijftig stuks, is rechtstreeks bij Salon Saffier verkrijgbaar, maar ook bij antiquariaat Hinderickx & Winderickx en beperkt bij boekhandels Bijleveld en Lijnmarkt. Indien uitverkocht volgt bij voldoende nieuwe bestellingen een herdruk. Arjan Peters besteedde in *de Volkskrant* van 25-2-2012 aandacht aan deze uitgave.

Willem Kloos, *Infernale Impressies*. Toelichting & verantw.: Niels Bokhove. Utrecht: Salon Saffier, 2012. ISBN 978-90-807595-0-3. 22 pp., € 8,50 (excl. verzendkosten).

Charles Vergeer neemt eerste exemplaar in ontvangst van Marijke van Dorst (op achtergrond dichter-voordrager Simon Mulder)